

KAYIT DIŞI EKONOMİ **ve** **ÇÖZÜM YOLLARI**

Yrd. Doç. Dr. Gülay Akgül YILMAZ

2006

Baskı ve Cilt

MART MATBAACILIK SANATLARI TİC. ve SAN. LTD. ŞTİ.

Mart Plaza Merkez Mah. Ceylan Sok. No: 24 Nurtepe - Kağıthane/İSTANBUL

Tel: 0212 321 23 00 Faks: 0212 295 11 07

E-posta: grafik@martmatbaa.com.tr

(Yayında Kataloqlama Bilgisi)

Yılmaz Gülay Akgül

Kayıtdışı ekonomi ve çözüm
yolları/Gülay Akgül Yılmaz.-İstanbul: İstanbul Serbest
Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2006

238 s. ; 16 cm

I. Yapıt adı.

SUNUŞ

Kayıt dışı ekonomi, yakın d6nemde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan 6lkelerde ciddi bir toplumsal sorun olarak kendisini hissettirmektedir. S6z konusu olguya iliŐkin ampirik verilerin karŐılaŐtırmalı analizi T6rkiye’de sorunun daha vahim boyutlarda olduğunu g6stermektedir. Nitekim diğer 6lkelerde olduğu gibi T6rkiye’de her d6nem var olan kayıt dışı ekonomi, 6zellikle 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren 6nemli artıŐ g6stermiŐtir. Zira, kayıt dışı ekonominin hacmi gelişmiş 6lkelerde 1978 yılında ortalama y6zde 8.7, 1990 yılında y6zde 14.4 ve 2001 yılında y6zde 16.7 dir. Gelişmekte olan 6lkelerde ise bu oran ortalama y6zde 40’lar civarında seyretmektedir. T6rkiye’de ise, 1980 yılında y6zde 36 olan kayıt dışı ekonominin hacmi, 1990 yılında y6zde 97 ve 2004 yılında y6zde 110’a ulaŐmıŐtır.

Mali, ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerle ortaya 6ıkıp geliŐen ve bu boyutlara ulaŐmıŐ olan kayıt dışı ekonomi, hacmi ile orantılı olarak, 6nce mali sonra ekonomik ve dolayısıyla sosyal hayat 6zerinde tahribat yaratmakta ve b6ylece siyasal baŐarısızlıĐı da beraberinde getirmektedir.

Mali alanda yarattığı vergi kayıpları, b6t6e a6ıkları ve bunun finansmanı i6in baŐvurulan yolların ekonominin genel dengeleri 6zerinde meydana getirdiği bozulma, sosyal alana yolsuzluk, yoksulluk ve vergi uyumunun azalması Őeklinde yansımakta ve kayıt dışı ekonomi bu fakt6rlerin etkisi ile daha da geliŐip b6y6yen bir olgu halini almaktadır.

İstanbul Serbest Muhasebeci Mali M6Őavirler Odası (İSMMM), T6rkiye i6in b6yleyi 6nemli olan bir sorunu yeniden farklı bir anlayışla g6ndeme getirmeyi hedeflemektedir. Bir sivil toplum 6rg6t6 olmanın getirdiği sosyal sorumluluk gereği, kayıt dışı ekonomiyle m6cadeleye ivme kazandırmak amacıyla ger6ekleŐtirmeyi planladığı faaliyetlerin ilk adımı olarak konuyu t6m boyularıyla ortaya koyacak b6yleyi bir 6alıŐmaya destek olmuŐtur.

İSMMM’nun, T6rkiye’nin bu kritik sorununun g6ndeme getirilmesinde ve bu 6alıŐmanın ortaya 6ıkmasında 6ok 6nemli bir desteği olan, Başkanı Sn. Yahya ARIKAN’a, 6alıŐma taslağını okuyarak eleŐtiri ve 6nerileriyle metnin geliŐtirilmesine katkı sağlayan İSMMM DanıŐma, Denetim ve Y6netim Kurulu 6yelerine, bu yayını 6ıkarmanın y6n6nde teŐvik edip destek veren Yrd. Do6. Dr. Bumin DOĞRUS6Z’e ve 6alıŐmanın yayına hazırlanmasında emeği ge6en Evren G6NAY’a en i6ten teŐekk6rlerimi sunarım.

Ayrıca 1994 yılında Türkiye’de henüz gündemde değilken bana bu konuyu doktora tezi konusu olarak öneren ve çalışmalarına destek olan hocam Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL’e, grafiklerin çizilmesi konusunda gösterdiği çabadan dolayı bölümümüz Araştırma görevlilerinden Hakan AGUN’a, çalışma süresi boyunca bana her konuda destek olan eşim Yrd. Doç. Dr. Ahmet YILMAZ’a ve bu süreçte kendisiyle fazla ilgilenemediğim oğlum Yarkın YILMAZ’a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede çok küçük de olsa bir katkısı olması ümidiyle...

Çekmeköy, Mart 2006

Yrd. Doç. Dr. Gülay Akgül YILMAZ

ÖNSÖZ

Kayıt dışı ekonomi, özellikle II.Dünya savaşından sonra, vergi oranlarında gerçekleştirilen artışlar ile piyasada uygulanan fiyat ve tüketim kontrolleri şeklindeki müdahaleler ile kendisini göstermiş ve dikkat çeker bir olgu haline almış ve varlığını, 1950’li yıllardan günümüze gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek artan şekilde sürdürmüştür.

1950’ li yıllardan beri tüm ülkelerde görülen kayıt dışı ekonominin, gerek mali ve ekonomik, gerekse sosyal ve siyasal alanda meydana getirdiği etkiler merak konusu olmuş, çeşitli araştırmaların konusunu teşkil etmiştir. Kayıt dışı ekonominin geniş kapsamlı ve birbirinden değişik alanları etkiliyor olması, kolay anlaşılmasını engellemiş, çok sayıdaki faktörün etkisi ile henüz hiçbir devlette tam bir çözüm getirilememiştir.

Kayıt dışı ekonomi Türkiye’de de 1990’lı yıllardan itibaren dikkat çekmiştir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin devletin bilgisi dışında gerçekleşmesi ve bu sebeple vergileme alanının dışında kalmasının yarattığı vergi kaybı, bir taraftan ciddi bütçe açıkları ve finansman sorunlarının yaşanıyor olması sebebiyle gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır. 1990’lı yılların özellikle ikinci yarısından itibaren Türkiye’de gerek akademik, gerekse siyasi çevreler ve sivil toplum örgütlerince çeşitli şekillerde gündeme getirilip bir çare bulunmaya çalışılmasına rağmen, bugüne kadar maalesef pek mesafe kat edilememiştir. Bu süreçte, kayıt dışı ekonominin hacminin daraltılması bir yana giderek genişleme göstermiş olması, toplumun geleceği konusunda endişe uyandırmaktadır.

Kayıt dışı ekonomik faaliyetler yerine kayıtlı ekonomik faaliyetlerin genişletilmesi, başka bir deyişle kayıtlı mükellef sayısının arttırılmasının toplumun mali, ekonomik ve sosyal hayatında olumlu gelişmelerin sağlanabilmesi adına gerekli olduğu düşüncesi ile İSMMMÖ kayıt dışı ekonomi konusunu yeniden farklı bir anlayışla gündeme getirip, bu sorunun boyutlarının hiç değilse gelişmiş ülkeler seviyesine çekilebilmesi için izlenmesi gereken yol haritasının belirlenmesine katkıda bulunabilmek adına bu çalışmayı hazırlatmıştır.

Kayıt dışı ekonominin kısa dönemde genişlemesini önleyecek, orta ve uzun vadede hacminin daraltılmasına yönelik önlemleri ortaya koymayı hedeflemiş olan araştırmayı gerçekleştiren, Yrd. Doç. Dr.Gülşay Akgül Yılmaz’a teşekkür eder, çalışmanın karar alıcılar ve diğer ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Yahya Arıkan
İSMMMÖ Başkanı